

**Κάρολος Τσίζεκ. Η λιμνοθάλασσα της Γεωργικής Σχολής
και άλλες αφηγήσεις. Αθήνα: Κίχλη, 2013, 221 σελ.
ISBN 978-618-5004-07-1.**

Κωνσταντίνος Τσίβος

Ἐκπληξη προκαλεί το πλήθος των θετικών κριτικών που απέσπασε λίγο μετά τη δημοσίευσή του το βιβλίο του Καρόλου Τσίζεκ *Η λιμνοθάλασσα της Γεωργικής Σχολής και άλλες αφηγήσεις* από το μικρό εκδοτικό οίκο *Κίχλη* (Απρίλιος 2013). Η έκπληξη είναι διπλή εάν σκεφτούμε ότι πρόκειται για την πρώτη – και για προφανείς λόγους και την τελευταία – έκδοση πεζογραφημάτων του ενενηντάχρονου Καρόλου Τσίζεκ, τον οποίο οι περισσότεροι κριτές συνηθίζουν να αποκαλούν πολυσχιδή καλλιτέχνη. Χαράκτης, ζωγράφος, επιμελητής εκδόσεων, μεταφραστής και, στη δύση του βίου του, ποιητής και συγγραφέας. Ο Κάρολος Τσίζεκ είχε δημοσιεύσει κατά το παρελθόν αρκετές μεταφράσεις Τσέχων ποιητών και συγγραφέων στα ελληνικά (μεταξύ αυτών ξεχωρίζει *Η γλυκιά συμφωνία της ποίησης του Γιάρουσλαβ Σάιφρτ*), τη δική του ποιητική συλλογή *Στίχοι έρωτα και αγάπης* (2005, εκδόσεις *Μπιλιέτο*), ενώ ορισμένα πεζογραφήματά του δημοσιεύτηκαν κατά καιρούς σε διάφορα λογοτεχνικά περιοδικά. Στο τελευταίο βιβλίο παρουσιάζονται όλες οι – κατ' εξοχήν αυτοβιογραφικές – αφηγήσεις του κατόπιν σχετικής πρωτοβουλίας του βιβλιοκριτικού Αλέξη Ζήρα, ο οποίος είχε την καλοσύνη να προσθέσει στο βιβλίο ένα μεστό και άκρως διαφωτιστικό επίμετρο.

Ο Κάρολος Τσίζεκ γεννήθηκε το 1922 στην πόλη Μπρέσια της Ιταλίας από Τσέχους γονείς που κατάγονταν από την περιοχή Πράχατιτσε της νοτιοδυτικής Τσεχίας. Το 1929 οι γονείς του ήρθαν στη Θεσσαλονίκη, όπου ο πατέρας του εργάστηκε ως μηχανικός στην καλτσοβιομηχανία *ΓΕΚΑ* των αδελφών Μοδιάνο. Ο Κάρολος Τσίζεκ στην εφηβική του ηλικία γνώρισε την πολυεθνική ακόμα Θεσσαλονίκη, φοίτησε στο *Ιταλικό Γυμνάσιο* της πόλης και συνδέθηκε στενά με συνομήλικους από την προπολεμικά εύρωστη εβραϊκή κοινότητα της πόλης. Σπούδασε ιστορία και αρχαιολογία και αργότερα ιταλική γλώσσα και λογοτεχνία στο *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο* της Θεσσαλονίκης. Την περίοδο του 2^{ου} Παγκόσμιου Πολέμου συνδέθηκε με τα «ιερά τέρατα» της συμπτωτεύουσας: τον Νίκο Γαβριήλ Πεντζίκη, με τον οποίο συνεργάστηκε στην έκδοση του ιστορικού περιοδικού *Κοχλίας* (1945–1948), τον συγγραφέα Γιώργο Ιωάννου και τον ποιητή Ντίνο Χριστιανόπουλο. Με τον τελευταίο συνεργάστηκε επί δεκαετίες στην έκδοση του περιοδικού *Διαγωνίος* (1958–1983) και των *Εκδόσεων της Διαγωνίου*, στις οποίες είχε την καλλιτεχνική επιμέλεια των βιβλίων.

Ο Κάρολος Τσίζεκ διατήρησε την τσεχοσλοβαϊκή υπηκοότητα μέχρι το 1987, οπότε και πολιτογραφήθηκε Έλληνας πολίτης, χωρίς να καταφέρει να επισκεφτεί τη χώρα καταγωγής του ούτε μία φορά μέχρι το τέλος του περασμένου αιώνα. Πρώτη φορά ήρθε στην Πράγα τον Μάιο του 2002 με πρόσκληση του τσεχικού *Υπουργείου Εξωτερικών*, προκειμένου να παραλάβει μια διάκριση που του απονεμήθηκε για τη συμβολή του στη διάδοση των τσεχικών γραμμάτων στην Ελλάδα.

Ρίχνοντας μια ματιά στην εργογραφία, και ειδικά στο μεταφραστικό έργο του κ. Τσίζεκ, μένουμε έκπληκτοι από την πυκνότητα και την ακρίβεια των πληροφοριών του για την πνευματική κίνηση στη μεταπολεμική Τσεχοσλοβακία. Αυτό το κατόρθωσε διατηρώντας μια πυκνή αλληλογραφία όχι μόνο με συγγενικά πρόσωπα, αλλά και με εξέχουσες πνευματικές προσωπικότητες, όπως π.χ. με τον συνομήλικό του ποιητή Γιαν Σκάτσελ. Από τα μέσα της δεκαετίας του '90 συνδέθηκε με τον Τσέχο ιστορικό Πάβελ Χράντετσνι (Γράντετσνι, όπως συνηθίζει να αποδίδει το όνομά του στα ελληνικά), ενώ άρχισε να αλληλογραφεί με τη γνωστή ελληνίστρια και βυζαντινολόγο Ρούζενα Ντοστάλοβα. Ο Κάρολος Τσίζεκ έφαχνε για καιρό να βρει στην Τσεχία κάποιους συνεργάτες, ικανούς να του εξηγήσουν ή να σχολιάσουν μεταφραστικούς γρίφους που γι' αυτόν έμειναν άλυτοι. Σε μια από τις επιστολές του αναφέρει χαρακτηριστικά: *Από καιρό προσπαθώ να βρω κάποιον να μου εξηγήσει δύο εκφράσεις του Σκάτσελ: τον τίτλο ενός ποιήματος, Tratidla και τον στίχο a vlí svathy budou za námi. Μήπως θα μπορούσατε εσείς να με βοηθήσετε; Στο τέλος της επιστολής ο κ. Τσίζεκ αναφέρει: Είχα μιαν ελπίδα να επισκεφτώ εφέτος την Βοημία, από την οποία απουσιάζω μια ζωή. Δεν τα κατάφερα. Πήγα μόνο στο Κόσιτσε, διότι δεν απείχε πολύ από το Μίσκολτς όπου έκανα μιαν έκθεση ζωγραφικής, σε πολύ φιλικό περιβάλλον. S krajanským pozdravem, όπως συνήθως γράφουν... Διόξ σας – Κάρολος Τσίζεκ.*

Οι αφηγήσεις του Καρόλου Τσίζεκ δεν αποτελούν μόνο μια σημαντική μαρτυρία για τη ζωή και την πνευματική ζωή στην προπολεμική και στη μεταπολεμική Θεσσαλονίκη, αλλά και μια μοναδική στο είδος της επισκόπηση της πορείας των ελληνο-τσεχοσλοβακικών σχέσεων, ειδικότερα κατά τη μετεμφυλιακή περίοδο, τότε που ο Τσίζεκ ως Τσεχοσλοβάκος υπήκοος θεωρούνταν ύποπτος όχι μόνο από τις ελληνικές Αρχές, αλλά και από τις τσεχοσλοβακικές υπηρεσίες και τους ίδιους τους συμπατριώτες του. Είναι χαρακτηριστικά αυτά που γράφει ο ίδιος στον επίλογο της αφήγησής του *Ο θείος Τσάις και το τέλος του συμπατριωτισμού* (σελ. 89–90): «Έτυχε να συναντήσω και άλλες φορές συμπατριώτες και συμπατριώτισσες, στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Κανένας δεν έδειξε την παραμικρή προθυμία ν' ανταλλάξει μαζί μου έστω και δυο κουβέντες. Απεναντίας, έδειχναν συχνά ότι το απρόσμενο συναπάντημά μας, στην καλύτερη περίπτωση, δεν τους ήταν και τόσο ευχάριστο. Ακόμα κι όταν, για να διαλύσω την καχυποψία, τους τόνιζα ότι βρίσκομαι στην Ελλάδα από μικρό παιδί (οι πρόσφυγες ήταν εκείνοι που μπορούσαν να αποδειχθούν ακόμα και πράκτορες), παρέμειναν ασυγκίνητοι και ανέκφραστοι... Είχε περάσει, αν όχι για πάντα, τουλάχιστο για πολύν καιρό η χαρά της συνάντησης δυο συμπατριωτών σε μια ξένη χώρα.»

Στις αφηγήσεις του ο Κάρολος Τσίζεκ με έναν γλαφυρό αλλά αρκετά ρεαλιστικό και ιδιαίτερα προσωπικό τρόπο διηγείται τις μεγάλες στιγμές της Θεσσαλονίκης (τον αφανισμό της εβραϊκής κοινότητας, την Κατοχή και τον Εμφύλιο), αλλά και τα σημαντικά γεγονότα που συντάραξαν την Τσεχοσλοβακία: τη μετάβαση στον κομμουνισμό, την αιματηρή καταστολή της Άνοιξης της Πράγας, τη Βελούδινη Επανάσταση. Παράλληλα με αυτά ο Τσίζεκ παραθέτει σπάνιες πληροφορίες για τον Τσέχο εφευρέτη της προπέλας Γιόζεφ Ρεσλ, την ορθόδοξη μητρόπολη Κυρίλλου και Μεθοδίου στην Πράγα, τη γνωριμία του με τον γνωστό φωτογράφο Γιόζεφ Κόουντελκα. Παραθέτει επίσης χρήσιμες παρατηρήσεις για την

φωνητική μεταγραφή των τσεχικών ονομάτων στα ελληνικά. Ο Κάρολος Τσίζεκ επιμένει ότι το τσεχικό σύμφωνο *h* [h] πρέπει να αποδίδεται με το ελληνικό *γ* όπως στη μεταγραφή της τσεχικής πρωτεύουσας: *Praha* / Πράγα. Κατά τον κ. Τσίζεκ στα ελληνικά ο *Havel* θα πρέπει να αποδοθεί ως Γάβελ, ο *Hašek* ως Γάσεκ, ο *Hrabal* ως Γράμπαλ, ο *Hus* ως Γους κι ο *Hradešň* ως Γράντετσνι. Σε ό,τι αφορά το τσεχικό δίγραμμο σύμφωνο *ch* [x] αναφέρει ότι αυτό πρέπει να αποδίδεται ως χ. Παράδειγμα, το επίθετο του ηγέτη του Προτεκτοράτου Βοημίας και Μοραβίας *Hácha* το μεταγράφει στα ελληνικά ως Γάχα.

Αντί επιλόγου ας ανατρέξουμε στο επίμετρο του Αλέξη Ζήρα (σελ. 201–219), ο οποίος αποτιμώντας το βιβλίο του Τσίζεκ αναφέρει ότι στα πεζά του, «τουλάχιστον σε όσα ξεφεύγουν από τον χαρακτήρα της καταγραφής και ανοίγονται στην επικράτεια της μυθοπλασίας, οι συνειρμοί είναι συχνοί, οι αλλαγές στην οπτική και στη χρονική αλληλουχία το ίδιο, και επιπλέον αναδεικνύονται κάποια στοιχεία που αποτελούν τη λογοτεχνική του ιδιουσυχρασία. Λόγου χάριν, οι με οξύτατο χιούμορ παρατηρήσεις, οι δηκτικές συγκρίσεις και πνευματώδεις και στοχαστικές μεταφορές του.»

Εργογραφία

Μεταφράσεις έργων από τα τσεχικά

- Γίρζι Βολκρ. *Οκτώ ποιήματα* (ανάτυπο από το περιοδικό *Διαγώνιος*). Θεσσαλονίκη 1959.
Πετρ Μπέζρουτς. *Τραγούδια της Σιλεσίας* (ανάτυπο από το περιοδικό *Διαγώνιος*). Θεσσαλονίκη 1959.
Ίβαν Όλμπραχτ. *Ο θάνατος του ληστή Νίκολα Σούργαϊ* (απόσπασμα από μυθιστόρημα, ανάτυπο από το περιοδικό *Διαγώνιος*). Θεσσαλονίκη 1960.
Γιόζεφ Γόρα. *Πέντε ποιήματα* (ανάτυπο από το περιοδικό *Διαγώνιος*). Θεσσαλονίκη 1961.
Φράνια Σράμεκ. *Το φεγγάρι πάνω στον ποταμό* (απόσπασμα από θεατρικό έργο, ανάτυπο από το περιοδικό *Διαγώνιος*). Θεσσαλονίκη 1961.
Αδελφοί Τσάπεκ. *Από τη ζωή των εντόμων* (απόσπασμα από θεατρικό έργο, ανάτυπο από το περιοδικό *Διαγώνιος*). Θεσσαλονίκη 1962.
Ντάλιμπορ Πέσεκ. *Ακολουθώντας την συνταγή. Ποιήματα*. Μτφρ. Κ. Τσίζεκ – Μ. Καραγιάννη. Παιανία 2002.
Jaroslav Seifert. *Η γλυκιά συμφωνία της ποίησης. Επιλογή από το έργο του*. Αθήνα 2003.

Τεχνοκριτικά σημειώματα

- Ο ζωγράφος Τάκης Ιατρού* (ανάτυπο από το περιοδικό *Διαγώνιος*). Θεσσαλονίκη 1967.
Άγγελος Καλογερόπουλος (ανάτυπο από το περιοδικό *Διαγώνιος*). Θεσσαλονίκη 1967.
Τα ξυλόγλυπτα του Δημήτρη Αγοραστή (ανάτυπο από το περιοδικό *Διαγώνιος*). Θεσσαλονίκη 1969.

Ποιήματα

- Στίχοι έρωτα και αγάπης*. Αθήνα 2005.